

بسمه تعالی

تأملی بر اخلاق پژوهش در آموزش عالی

مولفان :

حسن اسلامیان - لیلا فرقانی - فاطمه دانشمند - نازیلا ابراهیمی

انتشارات ارسطو (چاپ و نشر ایران)

۱۳۹۴

عنوان و نام پدیدآور: تاملی بر اخلاق پژوهش در آموزش عالی / مولفان حسن اسلامیان ... [و دیگران].

مشخصات نشر: مشهد: ارسطو: سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۱۸۲ ص.

شابک: ۸۵۰۰۰ ریال 978-964-90703-4-6

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: مولفان حسن اسلامیان، لیلا فرقانی، فاطمه دانشمند، نازیلا ابراهیمی.

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۷۵ - ۱۸۲.

موضوع: تحقیق -- جنبه های اخلاقی

موضوع: محققان -- اخلاق حرفه ای

شناسه افزوده: اسلامیان، حسن، ۱۳۶۲ -

رده بندی کنگره: QA ۱۸۰/۵۵۱۳۹۳ ت ۹ ج ۱/

رده بندی دیویی: ۹۰۰/۱۴/۱۷۴

شماره کتابشناسی ملی: ۳۴۹۸۱۴۶

نام کتاب: تاملی بر اخلاق پژوهش در آموزش عالی

مولفان: حسن اسلامیان - لیلا فرقانی - فاطمه دانشمند - نازیلا ابراهیمی

ناشر: ارسطو

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۴

چاپ: مدیران

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۸۵۰۰ تومان

شابک: 978-964-90703-4-6

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۵۹۲۲۴۳۲۰

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات اخلاق پژوهش در آموزش عالی	۹
- معنا و مفهوم اخلاق	۱۳
- اخلاق از نگاه دین اسلام	۱۴
- جایگاه اخلاق در آموزش عالی	۱۵
- ابعاد اخلاق در آموزش عالی	۱۶
- جایگاه اخلاق پژوهش در آموزش عالی	۱۹
- رابطه بین اخلاق و پژوهش	۲۲
فصل دوم: اصول اخلاقی فردی پژوهشگر	۲۷
- مقدمه	۳۱
- مسئولیت حرفه ای	۳۱
- امانت داری	۳۲
- شهادت	۳۲
- پرداختن به مسائل ضروری جامعه:	۳۲
- حقیقت جویی	۳۲
- نقد پذیری	۳۳
- نشاط	۳۳
- درک و فهم قوانین ، سیاست ها و مقررات	۳۳
- پاسخگویی	۳۳
- اصل حرفه ای بودن در پژوهش	۳۴

۳۴	- قضاوت مستدل
۳۴	- اصل رهیافت نقادانه
۳۵	- اصل نقد پذیری
۳۵	- اصل کثرت گرایی روش شناختی
۳۵	- عشق به حضرت حق
۳۵	- تهذیب نفس
۳۶	- عاشق علم بودن نه طالب مدرک بودن
۳۶	- حریص بودن نسبت به یافته های نوین علمی
۳۶	- عزت نفس و پرهیز از بیگانه باوری
۳۶	- شک علمی
۳۷	- ژرف نگری و دقت
۳۷	- داشتن دانش تخصصی روزآمد در موضوع پژوهش
۳۷	- آشنایی با روش متناسب با موضوع و کاربرد آن در مراحل مختلف پژوهش
۳۷	- اصالت، اعتبار علمی و ارزشمندی موضوع پژوهش
۳۸	- استفاده بهینه از منابع
۳۹	فصل سوم: اصول اخلاقی مرتبط با شرکت کنندگان پژوهش
۴۳	- مقدمه
۴۳	- الف) اصول اخلاقی مرتبط با آزمودنی های انسانی
۴۳	- اصل حرفه ای بودن در پژوهش
۴۴	- معرفت مناسب
۴۴	- روشنگری آغازین
۴۴	- رضایت آگاهانه
۴۵	- رعایت حریم شخصی افراد
۴۸	- ناشناسی
۴۸	- محرمانگی
۴۹	- آسیب نرساندن
۵۰	- اصل رازداری
۵۱	- ب) حیوانات
۵۱	- ج) گیاهان
۵۳	فصل چهارم: اصول اخلاقی مرتبط با انتشار نتایج پژوهش
۵۷	- مقدمه
۵۷	- صداقت
۵۸	- همگانی بودن

- ۵۹ بی طرفی
- ۵۹ پایبندی به عنصر زمان (موعد مقرر)
- ۵۹ دقت در تدوین گزارش پژوهش
- ۶۰ رعایت منافع ذینفعان در تمام مراحل پژوهش
- ۶۱ اعلان مرکز پژوهش انجام شده
- ۶۱ وضوح نحوه رعایت مسائل اخلاقی
- ۶۱ تعارض منافع
- ۶۲ ارجاع و استناد به منابع مورد استفاده
- ۶۲ بازگفت و باز نویسی
- ۶۲ استناد به منابع معتبر
- ۶۲ ارجاع و استناد مطابق با استانداردهای بین المللی
- ۶۲ شرایط نویسنده پژوهش
- ۶۳ مسئولیت نویسندگان مقاله درباره ی محتوای مقاله
- ۶۳ وظایف اخلاقی نویسنده ی مسئول
- ۶۴ سپاسگذاری
- ۶۴ انتساب غیر واقعی (جعلی) به موسسه
- ۶۴ تدوین و نشر نتایج
- ۶۵ ارسال موازی
- ۶۵ ارسال مجدد
- ۶۵ انتشار همپوشان
- ۶۵ انتشار تکه ای
- ۶۶ رفتارهای سوء پژوهشی و غیر اخلاقی
- ۶۹ **فصل پنجم: اصول اخلاق داوری مقالات**
- ۷۳ اهمیت و جایگاه داوری مقالات علمی
- ۷۵ وظایف و مسئولیت های داوران از دیدگاه پولاک (۱۹۹۵)
- ۷۵ مسئولیت های اخلاقی داوران از دیدگاه بنویس، کرک و هال (۲۰۰۳)
- ۷۷ اصول اخلاقی داوری در مرام نامه اخلاق حرفه ای در نشریات علمی
- ۷۹ دیگر مسئولیت و وظایف اخلاقی داوران
- ۸۱ **فصل ششم: نوع شناسی دیدگاه های مرتبط با اخلاق پژوهش**
- ۸۵ الف) دیدگاه هایی که بر اصول اخلاق فردی پژوهشگر تاکید داشته اند
- ۸۵ ب) دیدگاه هایی که بر اصول اخلاق پژوهشی رفتار با شرکت کنندگان پژوهش، تاکید داشته اند
- ۸۷ ج) دیدگاه هایی که بر اصول اخلاق پژوهشی مرتبط با رایه و انتشار یافته های

تحقیقات، تاکید داشته اند ۸۹

فصل هفتم: موازین ، مرامنامه و آیین نامه اخلاق پژوهش در نظام آموزش

عالی کشور ۹۳

۱- موازین اخلاق پژوهش ۹۷

۲- مرام نامه اخلاق حرفه ای در نشریات علمی ایران ۹۸

۳- آیین نامه اجرایی اصول اخلاقی در پژوهش های علوم پزشکی ۹۸

موازین اخلاق پژوهش ۱۰۱

مرام نامه اخلاق حرفه ای در نشریات علمی ایران ۱۱۵

آیین نامه اجرایی اصول اخلاقی در پژوهش های علوم پزشکی ۱۳۵

منابع و مآخذ ۱۷۵

پیشگفتار

در بین کارکردهای مختلف آموزش عالی، پژوهش از جایگاه ویژه و ارزشمندی برخوردار است؛ چرا که پژوهش ها و یافته های منتج از آنها، اصلی ترین وسیله برای پیشبرد و ارتقای علوم مختلف می باشد. در عصر حاضر، توجه به پژوهش در راستای اعتلا و ارتقای سطح علمی در همه مراکز و موسسات آموزشی و پژوهشی، به طور گسترده و روز افزونی مورد توجه قرار گرفته است. پژوهش در عرصه های گوناگون معرفت بشری چنان وسعت و عمقی یافته که بر رفتارهای فردی و نهادهای اجتماعی عمیقاً تأثیر می گذارد. اما تحقیق و پژوهش همان طور که می تواند در مسیر رشد و اعتلای علمی قرار گیرد و انسان را به کمال برساند، اگر در مسیر نادرست قرار بگیرد، آسیب های جبران ناپذیری را بر جای می گذارد. لذا ضرورت توجه به رعایت اخلاق پژوهش، امری ارزشمند و تعیین کننده می باشد که می تواند منجر به پیشگیری از آسیب ها و آفت های فعالیت های علمی و پژوهشی شود و بستر ساز رشد علمی و اخلاقی در جوامع شود.

در حقیقت پژوهش در گستره های مختلف، بیرون از جامعه و بی ارتباط از سرنوشت بشر انجام نمی شود و این امر صرفاً معطوف به نقش پژوهشگر نیست، بلکه فرایند پژوهش به طور کلی و اعم از پژوهشگر، با روشها، ابزار، شرکت کنندگان در پژوهش و غیره مرتبط می شود، لذا رعایت مسائل اخلاقی در ابعاد مختلف پژوهش، امری ارزشی و مهم می باشد که عدم رعایت آن، تبعات و خسارات اخلاقی و فنی بسیاری را در پی دارد.

اما علیرغم اهمیت بحث اخلاق پژوهش و با وجود تعدد تحقیقات انجام شده در این

زمینه، تالیف یا پژوهش جامعی که نشان دهنده وظایف اخلاقی محقق در پژوهش و در فرآیندهای مختلف باشد، به ویژه در ایران مشاهده نمی شود. لذا نیاز به تالیفات و پژوهش های جامع در این زمینه، شدیداً احساس می شود. بر این اساس، برای این که چارچوب مشخص و قابل درکی برای بحث اخلاق پژوهش ترسیم شود، لازم است به شناسایی مؤلفه ها و نشانگرهای اخلاقی در پژوهش پرداخته شود تا با استفاده از آن چارچوبی برای هدایت مسائل اخلاقی در پژوهش طراحی شود.

در نتیجه با نظر به اینکه مهم ترین عنصر در اخلاق پژوهش، فرد پژوهشگر است و بقیه عناصر به گونه ای در ارتباط با وی هستند، می توان وظایف اخلاقی پژوهشگر را به: وظایف فردی، وظایف در قبال شرکت کنندگان در پژوهش و وظایف مرتبط با انتشار نتایج پژوهش تقسیم کرد و از سه زاویه به بررسی موضوع پرداخت. علاوه بر اینها، مسئله اخلاق داوری هم موضوعی مناقشه برانگیز و مهم است که باید به طور جدی به زوایای پنهان و آشکار آن پرداخت. با عنایت به آنچه ذکر شد، اثر حاضر با همت بنده و همکارانم، در هفت فصل تهیه گردیده تا این کتاب بتواند سهم کوچکی در راستای نهادینه کردن ارزش های اخلاق پژوهش در جامعه علمی کشورمان داشته باشد. ضمناً مولفان اثر حاضر، خود را بی نیاز از نقدهای سازنده و ارزشمند استادان، دانشجویان و محققان عزیز نمی دانند و از این موضوع استقبال می نمایند.

این اثر تقدیم می گردد به سرزمینم ایران عزیز و به تمام آزاد مردان و آزاده زنانی که نیک می اندیشند، عقل و منطق را پیشه خود نموده و جز رضای الهی و پیشرفت و سعادت جامعه، هدفی ندارند. دانشمندان، بزرگان و جوامع مردانی که جان و مال خود را در حفظ و اعتلای این مرز و بوم فدا نموده و می نمایند.

حسن اسلامیان:

دانشجوی دکتری رشته علوم تربیتی از دانشگاه اصفهان و مدرس دانشگاه